

ULUSLARARASI SUÇLARIN YARGILANMASINDA BÜTÜNLEŞİK SİSTEM VE TÜRK ANAYASAL SİSTEMİNE ETKİLERİ

(Araştırma Makalesi)

DOI: <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1649733>

Dr. Öğr. Üyesi Halit Serhan ERCİVELEK*

Öz

Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Divanı, İsrail - Filistin çatışmaları, İsrail'in Gazze saldırıları ve Ukrayna - Rusya savaşına dair aktif bir yargılama süreci yürütmektedir.

UAD ve UCM'nin aynı konu ve fiiller hakkında iki farklı davayı yürütmesi aynı konunun farklı iki mahkemede derdest olması bakımından dikkat çekici bir durumdur. Derdest olan davaların mahkemelerin yapı ve yetkilerinden kaynaklanan farklı nitelikleri vardır. Bu nitelikler, mahkemeler ve yargılamaların birini uluslararası kılarken diğerini devletler üstü haline getirmiştir. Türkiye'nin anayasal düzeninin uluslararası - devletler üstü mahkeme ve yargılama kavramına dair yaklaşımı ise somut olaylar örneğinden hareketle incelenmesi gereken bambaşka bir konudur.

Makalede İsrail - Filistin ve Ukrayna - Rusya ihtilafından kaynaklı UAD ve UCM yargılamaları örneğinde iki mahkemenin yetkileri, yapıları, yargılamalarının ve kararlarının nitelikleri incelenmiştir. Yukarıda değinildiği üzere devletler üstü niteliği haiz bu yargılamaların devletlerin egemenlik hakları ile çatışması kaçınılmaz bir durumdur. Bu çatışmanın uluslararası ve iç hukuktaki temelleri esas alınarak uluslararası ceza hukukuna dair yargılama sistematığı ve uygulamaları Türk Anayasal sistemi ile karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası Suçlar, Devletler Üstü Mahkemeler, Egemenlik, Anayasa, Yargılama Yetkisi

* İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, İstanbul (halit.ercivelek@izu.edu.tr) ORCID: 0000-0002-6303-3008 (Gönderim Tarihi: 02.03.2025-Kabul Tarihi: 06.05.2025) *Yazar, eserinin Derginize ait bilimsel etik ilkelere uygun olduğunu taahhüt eder.*

**INTEGRATED SYSTEM FOR THE PROSECUTION OF
INTERNATIONAL CRIMES AND EFFECTS
ON THE TURKISH CONSTITUTIONAL SYSTEM**

(Research Article)

Abstract

International Courts, especially the International Criminal Court and the International Court of Justice are conducting an active trial process regarding the Israel-Palestine and Ukraine-Russia wars.

The fact that the ICJ and the ICC are conducting two different proceedings on the same subject matter and acts, cases have quite different characteristics arising from the structure and jurisdiction of the courts. These qualities make ICJ international court, while ICC a supranational court and.

The approach of Turkey's constitutional order to the concept of international and supranational courts and tribunals is a completely different issue that needs to be examined in light of these concrete cases.

The primary purpose of this analysis is not to analyze international criminal law proceedings, but rather to evaluate the fact that international criminal law proceedings and the powers exercised by the courts in the field of international criminal law conflict with the sovereign powers of states with a deductive methodology, is tried to be compared with the Turkish Constitutional system.

Keywords

Supranational Courts, International Crimes, Sovereignty, Constitution, Jurisdiction Authority

GİRİŞ

Uluslararası kamu düzenini ciddi şekilde bozan savaş, soykırım vb. olaylar insanlık ailesinin tamamını rahatsız ederek uluslararası suçları insanlığın gündemine taşır. 2023, 2024 yılları bu tip suçların çokça işlenmesi nedeniyle uluslararası suçları gündeme getiren yıllar oldu.

Ukrayna Rusya savaşı ve İsrail Filistin çatışmaları özellikle de 07 Ekim 2023'ten bu yana devam eden İsrail saldırıları uluslararası suçları tekrar gündeme getirdi.

Bu gelişmeler sadece siyasi, politik alanla sınırlı kalmadı. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin İsrail aleyhine Uluslararası Adalet Divanına¹ yaptığı başvuru ve Filistin devletinin İsrail aleyhine, Ukrayna'nın ise -Roma Statüsüne taraf olmamasına rağmen- Rusya Federasyonu aleyhine Uluslararası Ceza Mahkemesine² yaptığı başvurular her iki mahkemenin de harekete geçerek yargılama yapmaya başlamasına sebep oldu.

İlk bakışta aynı olaylar (İsrail'in Gazze temelli Filistin saldırıları) ve aynı taraf (İsrail) için UAD ve UCM nezdinde iki ayrı hukuki sürecin işlenmesi dikkat çekicidir. Bu konu derinlemesine incelendiğinde ise UAD ve UCM'nin gerek yapılanma gerek yargılama alanı gerekse de karar nitelikleri bakımından çok farklı yargılama hukuku sistemine sahip olduğu anlaşılır.

Kamu hukukuna dair tüm hukuki olgularda olduğu gibi bu alanda da uluslararası hukukun ana süjesi olan devletlerin anayasal sistemlerinin uluslararası ceza hukuku ve yargılaması sistemleri ile yakın ve yoğun etkileşimi söz konusudur. Nitekim bahsedilen şikayet ve yargılamaların sanık koltuğunda bizatihi devlet olarak kendisi veya devlet başkanı, başbakan sıfatı ile devletin üst yöneticileri oturtulan İsrail ve Rusya Federasyonu'nun mezkur yargılamalara dair ilk itirazları, bu yargılamaların egemenlik haklarını ihlal ettiği, özellikle UCM'nin kendi aleyhlerine yargılama yetkisini haiz olmadığı yönünde olmuştur.

Meselenin iç hukukumuzda yansıyan boyutunda Türk anayasal sisteminin UAD ve UCM yargı yetkisine karşı durduğu pozisyon önem taşır. Zira Türkiye, Birleşmiş Milletler Şartına taraf olmakla, BM'nin yargı organı olan UAD'nin yargılama yetkisini "ipso facto" olarak kabul etmiş durumdadır. UCM söz konusu olduğunda ise konu -mevcut düzenlemeler nazara alındığında- kafa karışıklığına sebep olacak şekildedir. Türkiye Roma statüsünü

¹ Metin içinde kısaca UAD olarak anılacaktır.

² Metin içinde kısaca UCM olarak anılacaktır.

imzalamamış dolayısıyla UCM'nin yargı yetkisini tanımış değildir. Ancak Anayasasında UCM'ye atıf yapan bir düzenlemede bulunulmuştur.

Çalışmada ilk olarak uluslararası suçların tanımı yapılmaya çalışılmış, ardından UAD ve UCM'nin aynı içerikle iki farklı yargılama süreci yürütmelerinin hukuki sebepleri ele alınmış, UAD ve UCM tarafından uluslararası suçların gerçek kişi faillerinin yargılanmaları, bu suçlara dair devletlerin sorumlulukları değerlendirilmeye çalışılmış, biri BM Soykırım Sözleşmesi ve BM Şartından diğeri ise Roma Statüsünden doğan iki ayrı hukuk sistematığı ortaya konmaya gayret edilmiştir.

Makalede temel mesele olarak; “uluslararası suçların yargılanmasına dair iki ayrı uluslararası mahkeme tarafından yürütülen yargılamalar aynı fiillerin farklı yargı organlarında ele alınması mıdır? Yoksa birbirlerini tamamlayıcı iki farklı yargılama evresini mi teşkil eder?” Sorunsalları incelenmeye çalışılmış, anayasal sistemimizin bu iki farklı hukuk sistemine dair yaklaşımı incelenmiştir.

I. ULUSLARARASI SUÇ KAVRAMI

İnsanların bir arada yaşayabilmeleri için konulan kurallar bütünü olan hukukun amaçlarından biri de insanların haklarını keyfilikten uzak bir içerik ve formda belirgin hale getirmek suretiyle koruma altına almaktır. Bu amaç hukuki literatürde “korunan hukuki değer “olarak ifade edilir. Hukuk sistemleri korunan hukuki değerlerin zarar görmesine sebep olacak fiilleri hukuka aykırılık olarak kabul eder. Hukuka aykırılıkların bazıları çok önemli değerlere zarar verdiği için bu fiillerin karşılığı olarak cezai yaptırımlar öngörülmüştür. Bu tip hukuka aykırılıklar ise suç olarak belirlenir. Her suç, korunan bir hukuki değere zarar veren hareketlerin cezalandırılması suretiyle o hukuki değer korunması amacıyla ihdas edilmiştir³.

Konuya girerken ele almak istediğimiz hukuki çerçeveyi net olarak ortaya koymak adına öncelikle “uluslararası suç “kavramını netleştirmek gerekir. “Uluslararası suç” teriminin literatürde birden fazla karşılığı vardır. Bu karşılıklar uluslararası suç kavramının farklı içeriklere sahip türlerinin oluşturduğu bir çeşitliliktir.

Ceza hukuku, hukuka aykırı davranışlardan suç olanların belirlenmesi, suçun unsurlarının tespit edildiği suç genel teorisi ve bu davranışlara uygulanacak ceza hukuku yaptırımları ile uygulanacak yaptırımları belirleyen

³ Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Alşahin, Mehmet/Çakır, Kemal: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. bs., Adalet Yayınları, Ankara 2017, s. 195.

hukuk dalıdır⁴. Ceza hukukunun üç farklı kritere göre uluslararası nitelik kazandığını görülür. *i*) Suçun unsurlardan en az birisinin yabancı öge içermesi *ii*) suçun uluslararası şekilde takibatı ve kovuşturulabilmesi için uluslararası adli iş birliğinin gerekmesi *iii*) doğrudan uluslararası hukuku ihlal eden ve yaptırım olarak uluslararası hukuk normlarının uygulanması gereken uluslararası suçların varlığı⁵. Bu son halde uluslararası kamu hukukunca suç sayılan fiillerin ve bunların yargılanma usullerinin oluşturduğu bir hukuk sisteminden bahsetmek gerekir.

Makalede üzerinde durulan uluslararası ceza hukuku, uluslararası kamu düzenini bozduğu ve uluslararası kamuoyunu mağdur ettiği kabul edilen suçların tespiti, yargılanması ve yaptırımının uygulanması ile uğraşan uluslararası ceza hukukudur.

Uluslararası suçlar uluslararası kamu düzenini bozdukları için sadece iç hukuk otoritelerince değil, uluslararası örgütler organları tarafından da kovuşturulup yargılanır⁶. Uluslararası suçların ihdas sebebi, bu suçların işlenmesi halinde uluslararası düzenin bozulması ve genel olarak tüm insanlığın bu fiillerden etkilenmesi, zarar görmesidir⁷. Diğer bir anlatım ile, bu fiiller uluslararası kamu düzenini bozduğu için uluslararası suç haline gelmiştir⁸. Uluslararası suçlar, ülkelerin iç hukuklarında etkin egemenlik haklarının daha ötesinde uluslararası hukuk alanında etkiye sahip olmaları gerekliliğinin sonucu olarak uluslararası hukuk normu koymaya yetkili bir organ tarafından ihdas edilirler. Normun ihdasına dair bu özellik normun niteliğinden kaynaklanır. Zira uluslararası düzlemde takip ve kovuşturma transnational (sınırlar aşan) bir yargılama ve kovuşturma usulünü gerektirir.

Bir uluslararası ceza normunun ihdası ve onun ihlalinin uluslararası bir yargılama organınca kovuşturulması ancak bunu düzenleyen bir antlaşmanın varlığı ile gerçekleştirilebilir. Aksi takdirde bir suç “uluslararası” olarak

⁴ **Özgenç**, İzzet: Türk Ceza Hukuku, 13 bs., Seçkin Yayınları, Ankara 2017, 41.

⁵ **Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Mustafa R./**Önok**, R. Murat: Uluslararası Ceza Hukuku 5 bs., Seçkin Yayınları, Ankara 2019, s. 27-28-29; **Brotons**, Antonio Remiro/**Cortado**, Rosa Maria Riquelme/**Calatayud**, Esperanza Orihuela/**Hochleitner**, Javier Diez/**Durban**, Luis Pérez-Prat: Derecho Internacional, Triant Lo Blanch, Valencia 2010, s. 803.

⁶ **Bayraktar**, Köksal/**Evik**, Vesile Sonay/**Kurt**, Gülşah: Özel Ceza Hukuku, 2 bs., Cilt 1, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2017, s. 8.

⁷ **Gül**, Yunus Emre: (2018, Bahar). “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve İnsan Haklarına Katkıları”, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 3(1), 2018 Bahar, s. 297.

⁸ **Tezcan**/**Erdem**/**Önok**, s. 39; **Gül**, s. 294; **Değirmenci**, Olgun: (2007). “Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi (70), 2007, s. 57.

nitelendirilse bile sadece iç hukuk düzenlemeleri seviyesinde kalırsa uluslararası düzlemde takibi ve kovuşturulması mümkün olmayacaktır.

II. ULUSLARARASI SUÇLARIN ÖNLENMESİ VE FAİLLERİNİN YARGILANMASINA DAİR ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

II. Dünya savaşı sonrasında II. Dünya savaşında Almanya ve Japonya'nın işlediği iddia edilen uluslararası suçların yargılanması için müttefik devletler tarafından hukuki süreç başlatılmıştır. Bu sürecin temeli, 30 Ekim 1943'te ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa tarafından yayınlanan Moskova Deklarasyonu ile atılmış, anılan deklarasyonda özellikle Almanya'nın işlediği savaş suçlarının savaşı takiben yargılanması gerektiği vurgulanmıştır⁹.

II. Dünya savaşının sona ermesinde sonra, 8 Ağustos 1945'te ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa arasında imzalanan Londra anlaşması ile Almanya'nın yargılanması için bir mahkeme kurulmasına karar verilmesi üzerine 31 Haziran 1946'da anlaşmaya ek olarak imzalanan ek statü ile Nürnberg Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur.

Japonya'nın işlediği suçların yargılanması için ise müttefik kuvvetler komutanı General Douglas Mac Arthur tarafından çıkartılan 19 Ocak 1946 sayılı kararname ile Tokyo Uluslararası Uzakdoğu Askeri Mahkemesi (*International Military Tribunal for the Far East at Tokyo*¹⁰) oluşturulmuştur. Bu mahkeme Nürnberg mahkemesi aksine çok taraflı bir uluslararası anlaşma ile değil tek taraflı bir idari kararname ile kurulmuştur.

Her ikisi de Ad Hoc niteliği haiz bu mahkemelerin yargılamalarını müteakip, yargılamalarda oluşan ilke ve uygulamalarla belirlenen prensipler esas alınarak "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi"¹¹ imzalanmıştır. 1948 tarihli bu sözleşmede soykırım suçunu işleyenlerin "Sözleşmeci Devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanacağı" düzenlenmişse de (6.md), sözleşmenin imzalanmasından sonra uzun bir süre bu konuda bir gelişme olmamıştır. Soykırım Sözleşmesinin imzalanmasından sonra bu suçları yargılamak için tesis edilen ilk mahkemeler "ad hoc" nitelikteki 25 Mayıs 1993 tarih, 827 Sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile kurulan Eski

⁹ https://www.cvce.eu/en/obj/moscow_declaration_on_atrocities_1_november_1943-en-699fc03f-19a1-47f0-aec0-73220489efcd.html. 30.12.2024

¹⁰ https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.3_1946%20Tokyo%20Charter.pdf. 30.12.2024

¹¹ https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf 30.12.2024

Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve 8 Kasım 1994 tarih, 955 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile kurulan Ruanda Uluslararası Ceza mahkemele-ridir.

Devletlerin soykırım suçunun işlenmesini önleme ve işleyenlerin yar-gılanmasını sağlama taahhütlerini içeren bu sözleşme ile tesis edilmeye çalı-şılan uluslararası suçların ve yargılama usullerinin belirlenmesi rejimi 17.07.1998 tarihli Roma Statüsü¹² ile tamamlanmış ve Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur.

A. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Uluslararası Adalet Divanı

Uluslararası suçlar ve kovuşturma usulleri iki temel hukuki düzenleme-ye konu olmuştur. Bunlar; BM nezdinde akdedilen “Soykırım Suçunun Ön-lenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”¹³ diğeri ise Roma Konferansı neti-cesinde imzalanan Roma Statüsüdür. İki anlaşma da temel nitelikleri itibarıyla uluslararası suçları, yaptırımlarını ve uygulanacak kovuşturma usulünü belirlemek üzere akdedilmiştir. Bu nitelikleri ile uluslararası antlaşmaların genel nitelik ve özelliklerini haizdirler. Ancak gerek düzenledikleri suç tipleri gerek yargılama usulleri gerekse de suçların unsurları ve kovuşturma usul-leri itibarıyla birbirlerinde farklı hükümler içerirler.

İki sözleşme ile kurulan hukuk rejimleri, birbirlerinden en çok yargıla-ma ve kovuşturma usulünde farklılaşırlar. Aşağıda ayrıntısı ile inceleneceği üzere Soykırım Sözleşmesinde klasik bir ceza yargılama tekniği değil, ulus-lararası bir sözleşme ile verilen taahhütlerin ihlalinin tespiti ve bu ihlalden kaynaklı olarak taraf devletler arasında oluşan ihtilafların ne şekilde çözümleneceği düzenlenmiştir.

Uluslararası suç ihdas ederek unsurlarını belirleyen ve bu suçun işlen-mesi halinde devletlerin sorumluluklarını düzenlenen ilk uluslararası hukuk metni BM Genel Kurulunun 9 Aralık 1948 tarihli ve 260 A (III) sayılı kara-ryıyla kabul edilip imzalaya açılan ve 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe giren Soykırım Sözleşmesidir¹⁴.

Soykırım suçunun konusu, unsurları ve suça karşı alınacak önlemleri düzenleyen¹⁵ Soykırım Sözleşmesinin temel hukuki dayanağı BM'nin soykı-

¹² <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>. 30.12.2024

¹³ Metin içinde kısaca Soykırım Sözleşmesi olarak anılacaktır

¹⁴ https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093827bm_11.pdf, 10.08.2024

¹⁵ **Kocaoğlu**, Serhat Sinan: “Suçların Suçu: Soykırım”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 90, Eylül 2010, s. 143.

rımı suç olarak kabul eden 11 Aralık 1946 tarih, 96(I) sayılı karardır. Soykırım Sözleşmesinin yapılış amacı; “*tarihin her döneminde insanlık için büyük kayıplar meydana getiren, iğrenç bir musibet olan soykırımdan insanlığı kurtarmak için uluslararası iş birliğini tesis etmektir*” (başlangıç paragrafı).

1. Soykırım Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Soykırım sözleşmesi BM çatısı altında yapılmış, BM üyesi devletler tarafından imzalanmış bir uluslararası sözleşmedir. Bu niteliğinin olağan sonucu olarak sadece taraf devletler için hüküm doğurur. *Uluslararası Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Konvansiyonu*'nun 26. maddesi uyarınca uluslararası andlaşmalar ona taraf olanları bağlar¹⁶ doğrudan taraf olmayan devletlere, gerçek kişilere, uluslararası hukukun devlet dışı diğer aktörlerine uygulanamaz. Sözleşme BM çatısı altında akteildiği için BM şartının genel hükümlerine tabidir. Bu nitelik, özellikle sözleşmeye aykırılığın müeyyideleri ve sözleşmeye aykırılığı tespit edip bu müeyyideleri uygulayacak otoritelerin belirlenmesinde önem taşır.

Soykırım Sözleşmesinde “sözleşmeci devletler, Soykırımın uluslararası hukuka göre suç olduğunu kabul ederek, ister barış zamanında isterse savaş zamanında işlensin, bu suçu önlemeyi ve cezalandırmayı taahhüt eder” (1.md). Bu hükümden de anlaşıldığı üzere Soykırım Sözleşmesinin amacı ve içeriği bizatihi sözleşme ile Soykırım suçunu cezalandırmak değil, akit devletlerin Soykırım suçunun işlenmesini önleyici tedbirler almasını temin (1., 8. md) ve işlenmesi halinde de cezalandırmalarını taahhüt ettirmektir. Bu yaklaşım sözleşmeye aykırılık halinde uygulanacak müeyyidelerin ve sözleşmeye aykırılığı tespit edecek mercinin tespitinde de önemli bir işlev görür.

2. Soykırım Suçu

Soykırım kelimesi için batı dillerinde kullanılan “Jenosid” kelimesi Latince'den gelen Geno (soy) ve Cide (öldürme) kelimelerinden oluşur. Bu terim ilk olarak II. Dünya savaşından sonra Polonya Yahudisi Avukat Raphael Lemkin tarafından “İşgal Altındaki Avrupa'da Mihver Hakimiyeti” isimli eserinde kullanılmıştır¹⁷. Hukuki anlamda ise Soykırım suçu, Uluslararası hukukta ilk olarak Soykırım Sözleşmesinde düzenlenmiştir. BM karar-

¹⁶ https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf, 17.09.2024

¹⁷ **Lütem**, İlhan: Harp Suçları ve Devletlerarası Hukuk, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara 1951, s. 176.

ları ile BM çatısı altında oluşturulan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Roma Statüsü Soykırım suçunu tanımlarken Soykırım Sözleşmesinin suç tanımına sadık kalmıştır.

Sözleşmeye göre; ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen **a)** Gruba mensup olanların öldürülmesi; **b)** Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; **c)** Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek; **d)** Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; **e)** Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek fiilerinden birinin işlenmesi soykırım suçu işlenmiş olur (2. md). Tadat edilen fiillerden herhangi birinin işlenmesi ile oluşan Soykırım suçunu; **a)** Fiilen işlemek; **b)** işlenmesi için işbirliği yapmak; **c)** Soykırımda bulunulmasını doğrudan ve aleni surette kışkırtmak; **d)** Suçu işlemeye teşebbüs etmek; **e)** iştirak etmek; fiilleri de suç ile birlikte cezalandırılır (3.md).

Soykırım Sözleşmesi'nde yer alan "Soykırım" tanımının üç esaslı unsuru mevcuttur; **i)** diğerlerinden ayrılabilir ulusal, etnik, ırki ve dini bir grubun varlığı, **ii)** böyle bir grubu tamamen veya kısmen yok etmek kastı (mens rea), **iii)** söz konusu grup ile bağlantılı olarak, maddenin a-e bentlerinde belirtilen eylemlerin icrası (actus reus)¹⁸.

Soykırım suçunun işlenebilmesi için failin bazı nitelikleri taşıması veya herhangi bir kamusal yetki kullanan yetkili vb. olmak şartı aranmaz. Suç herkes tarafından işlenebilecek bir suç olarak tanımlanmıştır¹⁹ fail bakımından özgü suç²⁰ değildir. Bununla beraber failin tabiiyetinde bulunduğu devletin anayasasına göre yetkili kamu yöneticisi veya kamu görevlisi olması bir hukuka uygunluk veya cezalandırmama sebebi olamaz, suçu işleyen her kim olursa hangi görev ve makamda olursa olsun yargılanır (4.md). Failin sıfatı, görevi sorumluluğunu ortadan kaldırmaz²¹, failin sıfatı bir cezasızlık sebebi olmadığı gibi hukuka uygunluk sebebi de değildir. Uluslararası hukuktan

¹⁸ **Değirmenci**, s. 56.

¹⁹ **Değirmenci**, s. 79; **Bayraktar/Evik/Kurt**, s. 32.

²⁰ **İçel**, Kayıhan: (2017). Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4 bs., Beta Yayınları, İstanbul 2017, s. 303; **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, s. 291.

²¹ **Önok**, R. Murat: "Uluslararası Ceza Divanını Kuran Roma Statüsü ile Türk Ulusal Mevzuatının Maddi Ceza Hukuku Kuralları Yönünden Uyumuna Dair Rapor." Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu, Almanya Büyükelçiliği, Ankara 2007, s. 53.

doğan²² ve kimi devlet ajanları için uygulanan yargılama bağışlıkları²³ bu suç tipi bakımından uygulanmaz²⁴.

3. Akit Devletlerin Taahhütleri

Soykırım sözleşmesini imzalayan devletler Soykırımı suç olarak kabul ederek (1.md), suçun işlenmemesi için gerekli tedbirleri almayı (1. md), suçun faillerini cezalandırmayı (1., 4., 6. md) iç hukuklarında bu taahhütlerini karşılayacak düzenlemelerde bulunmayı (5.md) ve bu suçu işleyen vatandaşlarını iade etmeyi (7.md) taahhüt eder.

Soykırım sözleşmesi ile akit devletler, soykırım suçunu uluslararası bir suç olarak kabul edip gerek barış gerekse de savaş zamanında işlenen soykırım suçlarını önlemeyi ve cezalandırmayı taahhüt eder (1. md). Sözleşmeye uyarınca taraf devletler, Soykırım suçunu işleyenleri, devlet görevlileri veya özel kişiler de olsa cezalandırmayı taahhüt eder (4.md). Bu taahhüt sözleşmenin niteliğini belirlemede oldukça önem taşır. Soykırım sözleşmesi -aşağıda açıklanacağı üzere- Roma Antlaşması gibi, bizatihi soykırım suçunu yargılayacak bir mekanizma ihdas etmez. Sözleşme, uluslararası antlaşma sistematğine uygun olarak akit devletlere bazı edimler yükler ve tarafların bu taahhütlerine uymalarını bekler, ancak doğrudan sözleşmeye dayanarak bir devletin veya kişinin soykırım suçunu işlemek, teşebbüs etmek, iştirak etmekten yargılanması söz konusu değildir.

Taraf devletler, gerekli gördükleri takdirde, sözleşme hükümlerinin ihlalinin sona erdirilmesi için BM'nin devreye girmesini talep edebilir (8.md).

Sözleşme ile taraf devletler; Soykırım suçunun failinin -velev ki akit devletlerin anayasalarına göre yetkili kamu yöneticileri ve kamu görevlileri bile olsalar- yargılanmasına dair; *i*) Kendilerinin yargılama yapacağını, *ii*) Kendi vatandaşının, suçu bir başka devlet topraklarında işlemesi halinde suçun işlendiği devlet tarafından yargılanmasını, *iii*) Taraf devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanmasını kabul ve taahhüt eder. (6.md).

Soykırım Sözleşmesinin imzalanmasından sonra bu suçları yargılamak için tesis edilen ilk Uluslararası Ceza mahkemesi, 25 Mayıs 1993 tarih, 827

²² Show, Malcolm Nathan: International Law, 5. bs., Cambridge University Press, Cambridge 2003, s. 621.

²³ İçel, s. 210 vd.

²⁴ Schabas, William Anthony: An Introduction to the International Criminal Court, Cambridge University Press, New York 2011, s. 78-79.

Sayıli Güvenlik Konseyi kararı ile kurulan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesidir.

Taraflar, soykırım suçunu işleyen, iş birliğı yapan, soykırımı doğrudan ve aleni surette kışkırtan, teşebbüs eden ve iştirak edenleri yargılayıp etkili cezalar verilmesini sağlamak kısacası bu sözleşme ile taahhüt ettikleri engelleme ve yargılama edimini ifa edebilmek için, mevzuatlarını uyarlamayı taahhüt ederler (5.md). Bu taahhüdün ifası olacak şekilde 29.06.2004 gün, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda İnsanlığa Karşı suçlar başlığı açılmış ve Soykırım Suçu düzenlenmiştir.

Uluslararası hukukta geçerli genel kural olarak siyasi suçluların iadesi yapılmaz²⁵. Ancak Soykırım Sözleşmesinde düzenlenen soykırım suçu suçluların iadesi bakımından siyasi suç olarak kabul edilmez²⁶. Sözleşmeciler devletler bu fiilleri işlediğı iddia edilen kişileri iade ile yükümlü olup suçluları iade etmeyi taahhüt ederler (7.md).

Soykırım Sözleşmesi, yukarıdaki taahhütleri üstlenen akit devletlere gerekli görmeleri halinde BM'in harekete geçmesini talep etme hakkını tanıdığıdır. Buna göre; *Sözleşmeciler devletlerden biri, soykırım fiillerinin veya üçüncü maddede belirtilen bir fiilin önlenmesi ve sona erdirilmesi için, gerekli gördükleri takdirde, BM yetkili organlarından, Birleşmiş Milletler Şartı'na göre harekete geçmesini isteyebilir* (8.md).

Soykırım sözleşmesi ile kurulan hukuki rejimde, soykırım suçunu işleyen fail - failerin yargılanması düzenlenmemiştir. Taraf devletler soykırımı engellemeyi, mevzuatlarını uyarlayarak soykırımı suç olarak kabul etmeyi ve işleyenleri yargılamayı taahhüt ederler. Soykırım sözleşmesi hükümleri işlenerek herhangi bir kişi veya devletin soykırım suçundan dolayı yargılanması ve mahkum edilmesi mümkün değildir. Ancak taraf devletlerin sözleşmeye aykırı davrandıklarının tespiti halinde sözleşmede düzenlenen yaptırımlara tabi tutulması söz konusu olabilir. Sözleşmeye aykırılık iddiasını değerlendirecek ve ilgili yaptırımları belirleyecek yargılama organı ise Uluslararası Adalet Divanı'dır

4. Uluslararası Adalet Divanı ve Soykırım Sözleşmesi

Uluslararası örgütler, uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak, üye devletlerinin egemenlik yetkilerinin izin verdiği çerçevede devletlere benzer

²⁵ **Ulutaş**, Ahmet: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi, Türkiye Barolar Birliğı Yayınları, Ankara 2012, s. 155.

²⁶ **İçel**, s. 191-192.

bir şekilde yapılır. Bu şablon uyarınca, uluslararası örgütler; kuralların belirlendiği kararların alındığı yasama organları, alınan kararların uygulandığı yürütme organları ve üyeler arasında örgütün varlık nedeni ile ilgili olarak ortaya çıkacak uyuşmazlıkların halli ile görevlendirilmiş yargı organlarına sahiplerdir.

Soykırım Sözleşmesini imzaya açan Birleşmiş Milletler bu şablona uygun olarak incelendiğinde; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Meclisi, UAD ve Sekreterlikten oluştuğu görülür. Bunlar BM'nin kurucu belgesi ile oluşturulan ana organlardır (BM Şartı 7.md)²⁷ bunlardan UAD Birleşmiş Milletler'in başlıca adli organı ve yargılama makamıdır (BM Şartı 7., 92 md.)²⁸. Üye devletler "ipso facto" olarak -ayrıca bir kabul veya katılım iradesi göstermelerine gerek olmaksızın- mahkemenin statü ve yargılama yetkisini kabul etmiş olur. (93/2). BM'nin tüm üyeleri UAD Statüsü'ne taraf ve UAD'nin kararları ile bağlıdır (94/1). Kararlara uymayan bir devlet hakkında diğer üye devletler, Güvenlik Konseyinin harekete geçmesini talep edebilir (94/2). BM'nin her üyesi, taraf olduğu tüm uyuşmazlıklarda, UAD'nin kararlarına uymayı taahhüt etmiştir. UAD bu niteliği ile sadece bir yargı organı olup BM tarafından üretilen hukuku veya BM üyesi devletlerin kendi aralarında imzaladıkları uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan hukuku uygulamakla yetkilidir, ancak kendisi hukuk üretme kabiliyetine sahip değildir²⁹.

Bu yükümlülüğün gereği olarak, BM üyesi ülkeler, BM veya kendi aralarında haricen yaptıkları anlaşmalardan ya da uluslararası hukuktan kaynaklanan ihtilaflarda Divan'ın verdiği hükümlere uymak zorundadır. Devletlerden biri, UAD'nin verdiği hüküm gereği kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirmezse diğer taraf Güvenlik Konseyi'ne başvurabilir. Konsey gerekli görürse hükmün yerine getirilmesi için devletlere tavsiyelerde bulunabilir ya da alınacak önlemleri kararlaştırabilir. Güvenlik Konseyi, gerek genel kurulun aldığı düzenleyici kararların gerekse de UAD'nin verdiği yargısal kararların uygulama merciidir (BM Şartı 94). Bu genel yetki kabulünün sonucu olarak UAD, BM Şartının gereği üye ülkeler arasındaki tüm uluslararası hukuk ihtilaflarında yargılama yetkisine sahiptir (BM Şartı, 93/2, 94/2). Bununla birlikte BM tarafı olan veya olmayan iki devlet aralarındaki her-

²⁷ https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf
21.09.2024.

²⁸ https://unic.un.org/aroundworld/unic/common/documents/publications/uncharter/ankara_charter_turkish.pdf 19.09.2024.

²⁹ **Show**, s. 967.

hangi bir sözleşmeye yetki şartı düşerek, sözleşmeden kaynaklanacak ihtilafların halli mercii olarak UAD'yi yetkilendirebilirler.

Soykırım Sözleşmesine bu tip yetki şartını içeren özel hüküm konulmuştur. Buna göre; Soykırım Sözleşmesinden kaynaklanacak ihtilafların halli ile görevli yargı organı UAD'dir. *Sözleşmeciler devletler arasında Soykırım Sözleşmesinin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesi ve ayrıca sözleşmede suç olarak tanımlanan fiillerden birisi ile ilgili olarak devletin sorumluluğu ile ilgili ortaya çıkan uyumsuzluklar, uyumsuzluğun taraflarından birinin talebi üzerine UAD önüne götürülür* (Soykırım Sözleşmesi 9. md.).

Soykırım Sözleşmesine taraf bir devletin Soykırımın Önlenmesi Sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülüklerini ihlali, sözleşmede taahhüt ettiği fiiller uyarınca; **i)** öncelikle devlet iradesi ile organize bir şekilde soykırım suçunu işlemek fiilinden şiddetle kaçınmamak, **ii)** soykırım suçunun herhangi bir kişi veya örgüt tarafından işlenmesine, teşebbüs edilmesine, suça iştirak edilmesine engel olmamak, **iii)** soykırım suçunu ve 3. md'de belirtilen fiilleri işleyenlerin yargılamamak, **iv)** iç mevzuatlarını soykırım suçunu engelleyecek ve faillerini yargılayacak şekilde düzenlememek olarak sayılabilir.

Soykırım suçunun bir devlet tarafından işlenmesi halinde ilgili devlet veya yetkililerinin Soykırım Sözleşmesi uyarınca UAD tarafından yargılanması mümkün değildir. Soykırım Sözleşmesi her ne kadar devletlere bu suçu işlememeyi, suça engel olmayı ve failleri yargılayıp cezalandırma edimi yüklese de bu yükümlülükler aykırılık halinde uygulanacak bir cezai yaptırım düzenlenmemiştir. Soykırım Sözleşmesi, ceza ve karşılığı suç ihdas eden, bunun yargılama usullerini belirten bir devletler üstü sözleşme değil, taraf devletlere bazı taahhütler yükleyen klasik anlamda bir uluslararası hukuk sözleşmesidir. Bu niteliğinin bir yansıması olarak da ihtilafların hallinde görevli ve yetkili mahkeme olarak UAD belirlenmiş olsa da UAD'ye ceza yargılaması görevi verilmemiştir. UAD'nin bu Sözleşme kapsamındaki yetkisi ve görevi, taraf devletlerin sözleşmeye aykırılıklarını tespit edip bu ihlali önlemeleri için gerekli tedbirleri bildirmektir. UAD'nin bu yöndeki kararlarının uygulama mercii ise Güvenlik Konseyidir. UAD tarafından verilen bir karar veya tedbirin yükümlü devlet tarafından uygulanmaması halinde devletlerden biri Güvenlik Konseyine başvurma hakkına sahiptir. Konsey UAD kararının icrası için devletlere tavsiyelerde bulunabilir ya da bizatihi kendisi önlemlere karar verebilir. BM'nin yürütme organı olması hasebiyle Güvenlik Konseyi gerek genel kurulun aldığı düzenleyici kararların gerekse de UAD'nin verdiği yargısal kararların uygulama merciidir (BM Şartı 94). Gü-

venlik Konseyi daimi üyelerinin veto hakkı burada da geçerlidir. Buna göre BM Güvenlik Konseyinin daimi üyesi olan ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Rusya ve Çin'in UAD'ın verdiği mahkûmiyet kararının uygulanmasına dair Güvenlik Konseyi yönlendirmelerine bile mutlak katılımları gerekir, aksi takdirde Güvenlik Konseyi UAD kararının uygulanması için gerekli işlemleri yapamaz (BM Şartı 27. md). Daimi üyelerin katılmama kararları tüm üyelerin kararlarında olduğu gibi siyasi nitelikte düzenlenmiş olup, her hangi bir hukuki gerekçeye de dayanmak zorunda değildir.

Güvenlik Konseyi üyelerinin vetosunun UAD kararlarını uygulanamaz kılmasının somut örneği Nikaragua'nın ABD aleyhine UAD'da açtığı davada yaşanmıştır. Nikaragua'nın, ABD'nin ülkesindeki terörist faaliyetleri desteklediği iddiası ile UAD'ye açtığı dava neticesinde UAD 27 Nisan 1986 tarihli kararı³⁰ ile ABD'yi mahkûm etmiş ancak Güvenlik Konseyi daimi Üyesi olan ABD olumlu oy kullanmadığı için UAD'nin verdiği "Nikaragua'da ve Nikaragua'ya karşı askeri ve paramiliter faaliyetler" kararının uygulanmasına dair Güvenlik Konseyi kararı alınamamıştır.

BM Soykırım Sözleşmesinde soykırım suçunun yargılanması hususunda akit devletlere yargılama edimi yüklenmiş ama bununla birlikte suçun uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanacağını da hüküm altına alınmış (6.md) ancak Soykırım Sözleşmesi ile bu tip bir mahkeme ihdas edilmemiştir. İlk bakışta paradoks gibi görülen bu düzenleme ileride açıklanacağı üzere UCM'nin yargılama yetkisinin ikinciliği - tamamlayıcılığı ilkesi ile bertaraf edilmeye çalışılmıştır.

UAD önündeki yargılamalarda sadece devletler taraf olabilir (UAD Statüsü 34/1. md)³¹. BM'ye üye olmakla başkaca bir işlem veya irade beyanına gerek olmaksızın, *İpso Facto* şekilde UAD statüsünü kabul eden BM Soykırımın Önlenmesi Sözleşmesine taraf devletler için UAD'nin Soykırım Sözleşmesini yorumlama, Sözleşmeye aykırı davranışların tespiti, bu aykırılıkların sebep olduğu -devletin ifasında veya engellenmesinde kusuru ile katıldığı- zararların tazmini dışında bir yetkisi yoktur (UAD Statüsü 36/2. md).

Bu sınırlı yetkilendirmenin sonucu olarak UAD'nin Soykırım Sözleşmesine aykırı olarak soykırım suçunu işlese bile bir devlet hakkında ceza yargılaması niteliğinde bir yargılama yapma yetkisi yoktur. Bu durum nede-

³⁰ <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19841126-JUD-01-00-EN.pdf>, 10.10.2024

³¹ https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093041bm_02.pdf 21.09.2024

niyle Soykırım Sözleşmesinde özellikle soykırım suçunun yargılanmasının bir uluslararası ceza mahkemesinde yapılacağı düzenlenmiştir (6.md). Bu hususun özellikle vurgulanmasının nedeni UAD statüsüdür. Statü uyarınca herhangi bir sözleşmede ihtilafların hallinin UAD'de görüleceği düzenlenmiş olması halinde bu hükmün BM tarafları için bağlayıcı olacağı ve ilgili ihtilafın mutlak surette UAD önüne götürülmesi gerekir (UAD Statüsü 37. md).

Soykırım Sözleşmesine özel bir hüküm konularak Soykırım suçunun yargılanmasında uluslararası bir ceza mahkemesi yetkili kılınmasa idi, soykırım suçu iddiaları UAD önüne gittiğinde statüsü gereği sadece devletleri (34/1. md) sınırlı konularda (36/2. md) yargılayabilecek olan UAD bu suç için özellikle de gerçek kişi failleri yargılayamayacak idi.

Sözleşmeyi takip eden dönemlerde soykırım vb. uluslararası suçlar ilk kez Yugoslavya iç savaşı esnasında Müslüman Boşnak azınlığa karşı işlenmiştir. Soykırım Sözleşmesinin yönlendirmesi ile harekete geçen BM, 25 Mayıs 1993 tarih, 827 Sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesini tesis etmiştir. Mahkeme sadece Yugoslavya iç savaşında işlenen suçları kovuşturmak üzere kurulmuştur. Bu Ad Hoc niteliği ile özel bir mahkeme niteliğinde olsa da³² Soykırım Sözleşmesinden sonra tesis edilen ilk uluslararası ceza mahkemesidir. Soykırım suçunu yargılayacak bir mahkeme ihdas edememiş olması ve konuyu zayıf bir atıfla geçiştirmesi Soykırım sözleşmesinin eleştirilen yönlerinden birisi olmuştur³³.

B. Roma Statüsü ve Uluslararası Ceza Mahkemesi

Soykırım ve diğer insanlığa karşı suçları yargılamak üzere kurulmuş daimi ve özel mahkeme UCM'dir. Bu yönde ilk işaret BM Soykırım Sözleşmesinde yer alır. Sözleşmenin 6. maddesine göre; soykırım suçu tesis edilecek bir uluslararası ceza mahkemesi tarafından yargılanacaktır. Soykırım Sözleşmesinin bu açık yönlendirmesine rağmen 1950'lerde başlayan soğuk savaş uluslararası bir ceza mahkemesinin oluşturulmasını geciktirmiştir. Soğuk savaşın sona ermesini müteakip Yugoslavya Cumhuriyetinin dağılması ile sonuçlanan iç savaş sırasında Bosna'da ve Ruanda iç savaşında Ruanda'da yaşananlar BM'yi harekete geçirmiş, UCM oluşturulması için çalışmalara başlanmıştır. İlginç bir şekilde BM'i uluslararası bir ceza mahkemesi tesisi yönünde harekete geçiren ilk talep insanlığa karşı suçlardan değil uluslararası nitelikteki adı suçlardan kaynaklı olarak gelmiştir. 1998

³² Tezcan/Erdem/Önok, s. 317.

³³ Kocaoğlu, s. 148.

yılında Trinidad Tobago devletinin uluslararası nitelikte uyuşturucu suçlarının yargılanması ile yetili olmak üzere bir uluslararası ceza mahkemesi kurulmasını gündeme getirmesi üzerine uzun bir süre akamete uğrayan uluslararası ceza mahkemesi kurulması faaliyetlerini tekrar canlanmış 25 Kasım 1992’de BM Genel Kurulunca Uluslararası Hukuk Komisyonundan uluslararası bir ceza mahkemesi kurulmasına dair çalışmaların başlatılması talep edilmiştir.

Anılan komisyonun çalışmaları neticesinde kurulacak bir uluslararası ceza mahkemesine dair 3 ana esas belirlenmiştir; **i)** Mahkemenin uluslararası bir antlaşma ile kurulması **ii)** Mahkemenin sadece gerçek kişileri yargılama yetkisini haiz olması ve **iii)** Mahkemenin yargı yetkisine sadece uluslararası nitelikteki suçların dahil edilmesi³⁴.

Roma’da toplanan konferans neticesinde 17 Temmuz 1998’de imzaya açılan ve 01 Temmuz 2002’de yürürlüğe giren Roma Statüsü³⁵ ile Hollanda’nın Lahey şehrinde Uluslararası Ceza Mahkemesi tesis edilmiştir.

UCM, uluslararası suçların yargılanması amacıyla Birleşmiş Milletler Sistemi ile ilişki içinde ancak bağımsız ve daimi bir mahkeme olarak tesis edilmiştir (Roma Statüsü Başlangıç Paragrafı). Mahkeme daimi çalışmak üzere tesis edilmiştir ve bu tüzükte sözü edilen, uluslararası toplumu yakından ilgilendiren çok ciddi suçları işleyen kişiler üzerinde, yargı yetkisine sahiptir, devletlerin ulusal yargı yetkisini tamamlayıcıdır (1.md).

UCM’nin yargılama yetkisi Statüsüne taraf devletlerin toprakları üzerinde ve -Statüde belirlenen şartların gerçekleşmesi halinde- taraf olmasa da diğer devletlerin toprakları üzerinde geçerlidir (4. md).

1. Roma Statüsünde Düzenlenen Suç Tipleri

Roma Statüsünde uluslararası suç tanımı ve çeşitleri genişletilmiş, “Soykırım” (6. md) suçuna ilaveten “İnsanlığa Karşı Suçlar” (7. md), “Savaş Suçları” (8. md) ve “Saldırı Suçu” başlığı altından üç adet yeni suç tipi ihdas edilmiştir.

Soykırım; ulusal, etnik, ırki ya da dini bir grubu kısmen veya tamamen yok etmek amacıyla **a)** grup üyelerini öldürmek; **b)** grup üyelerine ciddi bedensel ya da zihinsel zarar vermek; **c)** fiziksel olarak kısmen ya da tamamen yok etmek kastıyla, grubu ağır yaşam koşullarına maruz bırakmak; **d)** grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirler koymak; **e)** grup içindeki

³⁴ **Karekehya**, Hakan: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 57, Sayı 2, 2008, s. 139.

³⁵ <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>, 24.09.2024

çocukları zorla bir başka yere nakletmek fiillerinden herhangi birinin gerçekleştirilmesi suretiyle işlenen bir suç olarak düzenlenmiştir.

İnsanlığa Karşı Suç; herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen; **a)** öldürme **b)** toplu yok etme **c)** köleleştirme **d)** zorla nakil ve sürgün **e)** uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek, hapsedme **f)** işkence **g)** ırza geçme, cinsel kölelik veya benzer ağırlıkla diğer cinsel şiddet şekilleri, **i)** zoraki kayıplar **j)** ırk ayrımcılığı (apartheid) **k)** kasıtlı olarak ciddi ıstıraplara ya da bedensel veya zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi hasara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler olarak tanımlanmıştır.

Savaş suçları ise Temel hukuki çerçeve olarak Cenevre Sözleşmesini alan muhtelif fiillerin ağırlıklı olarak asker kişiler tarafından asker kişilere karşı işlenen suçlar olarak sayılan fiillerden oluşmaktadır.

Saldırı suçu ise statüde tanımlanmamış ileride tanımlanacağına dair ucu açık bir atıf hüküm tesis edilerek, 7 yıl sonra yapılacak gözden geçirme konferansında suçun tarifinin yapılmasına ve UCM'nin yargı yetkisini kullanabilmesinin şartlarının tespit edilmesine bağlı kılınmıştır (5.md).

2. UCM'nin Yargılama Yetkisi

UCM, diğer uluslararası mahkemelerden farklı olarak herhangi bir uluslararası kuruluşun yargılama organı ve özel yetkili mahkemesi statüsünde değil, müstakil ve bağımsız bir mahkemedir. Uluslararası bir mahkeme olan UCM'nin kurucu metni doğal olarak bir uluslararası antlaşmadır (Roma Statüsü).

UCM'nin statü kapsamındaki suçlardan birisini işlediği iddia edilen bir devletin vatandaşını yargılayabilmesinin üç yolu vardır; **i)** İlgili devletin statünün tarafı olması, **ii)** Failin tabiiyetinde olduğu devlet statüye taraf olmasa bile suçu statüye taraf bir devletin topraklarında işlemiş olması, **iii)** Failin veya suçun işlendiği yer devletin statüye taraf olmamasına rağmen suçun işlendiği yer devletin özel yetkilendirme ile UCM'nin yargılama yetkisini tanımış olması. Bu şartların birinin gerçekleşmesi halinde UCM'nin yargılama alanına giren bir suçu yargılama yetkisi doğmaktadır.

III. ULUSLARARASI SUÇLARIN YARGILANMASI REJİMİ VE İÇ HUKUK SİSTEMLERİ

Yargılama yetkisi devletin temel egemenlik yetkilerindedir. Yargılama yetkisi bu niteliğinin sonucu olarak devletin anayasal sistemi içerisinde vazgeçilmez ve paylaşılmaz bir yetki haline gelmiştir. Uluslararası mahkemeler

işte tam da bu alanda yetki kullanmak üzere tesis edilmiş uluslararası örgütlerdir. Yargılama yetkisi doğası gereği verilecek kararların bağlayıcı ve kesin olmasını gerektirir bu gereklilik devletin yargılama yetkisi ile uluslararası mahkemelerin yargılama yetkileri arasında bir yetki alan çatışması oluşturur. Bu çatışmanın hukuki bakımdan etkin ve kesin şekilde çözümlenmesi ancak iç hukuk sisteminin en tepedeki hukuku normu olan anayasalarda yapılacak düzenlemeler ile mümkün olabilir.

A. Devletler Üstü Örgütlerin Yetkileri İle Devletlerin Egemenlik Yetkileri Arası Çatışma

Devletlerin egemenlik yetkilerinin uluslararası hukuka yansıyan yönü olan eşitlik ve bağımsızlık³⁶ uluslararası mahkemeler ile devletler arasındaki yetki - görev ilişkisinin temel dinamiğidir. Bu ilişkisinin diğer dinamiği ise uluslararası mahkemelerin yetki ve görev alanlarını belirleyen hukuki çerçevedir. Uluslararası bir mahkemenin devletleri bağlayacak şekilde yargılama yapıp hüküm tesis edebilmesi ancak bu iki dinamiğin uyumlu bir şekilde çalışabildiği bir hukuki statünün tesisi ile mümkün olur.

Devletlerinin anayasal düzenlerinin temel niteliklerinden ve kırmızı çizgilerinden olan egemenlik hakları gereği bir devlet yetkilisinin veya vatandaşının uluslararası bir mahkemede yargılanması, hüküm giymesi ve bu hükmün infazı ilgili devlet tarafından kabul edilmedikçe mümkün olmayacaktır. Bu kabul devletlerin anayasalarında buna mümkün kılan genel veya özel bir düzenleme yapması, ya da devletin katılım iradesi ile uluslararası ceza mahkemesinin statü ve yetkisini tanıması ile mümkün olur. İkinci halde yürütme organı tarafından devletin bu tip bir statüye taraf olması, hatta bunun yasama organları tarafından uygun bulunmak suretiyle kanun niteliğinde genel bir işlem ile kabul edilmesi söz konusu olsa bile Anayasal egemenlik kurallarına aykırı bu tip tasarruf ve uygulamalar anayasaya aykırı olarak değerlendirilebilecektir. Ancak bu aykırılık bir iç hukuk meselesidir. Zira bir uluslararası antlaşmaya katılarak onun kurumlarının yetki ve görevlerini kabul eden devlet, antlaşma ile bağlanma rızasının iç hukukunun antlaşma akdetme yetkisiyle ilgili hükümlerini ihlal etmek suretiyle açıklandığı bu nedenle geçersiz olduğunu ileri süremez³⁷ (Viyana Antlaşmalar hukuku Konvansiyonu 46. md)³⁸.

³⁶ **Anayurt**, Ömer: Anayasa Hukuku Genel Kısım, 5.bs., Seçkin Yayınları, Ankara 2023, s. 289; **Brotons/Cortado/Calatyud/Hochleitner/Durban**, s. 93; **Show**, s. 189.

³⁷ **Önok**, s. 10.

³⁸ https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=438, 10.10.2024

Devletin egemenlik yetkileri ve bunun uluslararası hukuka yansıyan şekli ile bağımsızlıkları, devletlerin kabul iradeleri olmaksızın devletin iç hukuk düzenine ait olmayan bir mahkemede yargılanmasına engeldir. Bu engel gerek devletin tüzel kişiliği gerekse de -kamu yetkisi kullansın kulanmasın- vatandaşları, evleviyetle de uluslararası hukuk nezdinde bağışıklık³⁹ taşıyan başta devlet başkanı olmak üzere tüm diplomatik temsilcileri için geçerlidir. Uluslararası mahkemelerin statülere katılım yolu ile devletlerin serdettiği kabul iradeleri devletin egemenlik yetkisi ile uluslararası mahkemelerin yargılama işlevi arasında köprü işlevi görür.

Egemenlik asli, mutlak ve bunun sonucu olarak da devredilmez bir yetkidir⁴⁰. Buna karşın gelişen siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler, devletler arasında karşılıklı ilişkileri de geliştirmiş bu ilişkileri organize etmek üzere uluslararası örgütler tesis edilmiştir. Bu örgütlerin bir kısmı, devletlerin egemenlik yetkisinin uluslararası hukuka yansıyan bağımsızlık boyutuna uyum sağlayacak şekilde uluslararası örgütler olarak oluşturulur ve bu esas üzerine faaliyetlerine devam eder.

Uluslararası örgütler faklı amaçlar ile oluşturulabilir, ekonomik, kültürel, siyasi, sportif, bilimsel vb. uluslararası örgütler amaç ve hedefleri kriter olmaksızın oluşum ve çalışma yapılarına göre uluslararası veya aşağıda nitelikleri açıklanacağı üzere devletler üstü olarak kurulur ve çalışırlar. Uluslararası örgütlerin onları devletler üstü örgütlerden ayıran temel özellikleri üye devletlerin egemenlik ve bağımsızlık yetkilerini kabul edip etmedikleridir. Uluslararası örgütlerin karar alma süreçlerinde üye devletlerin bağımsızlığı esas alındığı için bu örgütleri üyelerinin katılmadıkları bir kararı alıp onları bağlayabilmesi mümkün değildir. Uluslararası örgütler kararlarını tüm üyelerinin oy birliği ile almak durumundadır, bu yaklaşımın ikinci bir yansıması da uluslararası örgütün kararının üye devletin kabulü ve rızası olmaksızın üye devletle uygulanmamasıdır.

Uluslararası hukuk zemininde birden çok devletin bir araya gelmesi ile oluşan bir diğer organizasyon türü ise devletler üstü örgütlerdir. Devletler üstü örgütlerin temel özelliği kararlarını oy çokluğu ile alabilmeleri oy birliği aranmamasıdır. Devletler üstü örgütler kararlarını oy çokluğu ile alabilir ve karara katılmayan devletlere de uygulayabilirler⁴¹. Şüphesiz burada bah-

³⁹ **Schabas**, s. 78.

⁴⁰ **Anayurt**, s. 240.

⁴¹ **Ercivelek**, Halit Serhan: Devletler Üstü Hukukun Oluşumu ve Devletlerin Egemenlik Hakları - Avrupa Birliği Adalet Divanı Örneği, 1. bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2024, s. 98.

sedilen devletler üstü nitelik, devletlerin egemenlik haklarının tamamen yadsınması anlamına gelmez zira oy çokluğu ile bağlayıcı karar alabilme ilgili örgütün kuruluş belgesinde yer alan bir husustur. Kuruluş belgesi ise en başta örgüt kurulurken tüm devletlerin katılımı, diğer bir ifade ile şartlarını kabulü ile hazırlanır ve yürürlüğe girer. Bu süreç oluşan örgütün kararlarına katılmasa bile kendine uygulanacağını baştan kabul eden üye devletler için egemenlik yetkisinden en baştan kısmi de olsa bir feragat anlamına gelir. Egemenlik haklarından -kısmen de olsa- feragat ise yine bir egemenlik yetkisidir bu nedenle devletler üstü örgütlerin devlet ile egemenlik hakları arasında tam bir kopuş ön gördüğü ileri sürülemez, zira devletler üstülük niteliği en başta yine devletin kabulü ve iradesi ile oluşmaktadır.

Egemenlik yetkisinin temel özelliklerinden birisi ise vazgeçilmezlik ve devredilmezliktir. Bu nitelik devletin hukuki ve siyasi çerçevesinin belirlendiği temel hukuk normu olan anayasalarda vurgulanır. Egemenliğin türü, çerçevesi ve nitelikleri anayasalarda belirlenir. Egemenliğe ilişkin temel ilke onun mutlak ve devredilmez oluşudur. Ancak günümüzde özellikle devletler üstü örgütlerin sayılarındaki artış ve uluslararası siyasette kazandıkları etkinlik devletlerin bu örgütlere üye olma isteklerini artırmıştır.

B. Klasik Egemenlik Anlayışını Esneten Anayasal Düzenlemeler

Devletin devletler üstü bir örgüte üye olarak klasik egemenlik teorisi kabullerini zorlayacak şekilde, kendisinin katılımı olmaksızın oluşabilecek kararlarla bağlı olmayı kabullenebilmesi bu kararlar ile oluşan normların iç hukuklara etki etmelerine izin verebilmesi için klasik egemenlik anlayışında yumuşamalar içeren Anayasal düzenlemeler gerekmiştir.

Egemenlik yetkilerini esneten düzenlemelere dair önemli örnekler, Avrupa ülkelerinde karşımıza çıkar. Fransa, İtalya, Almanya ve Belçika Anayasalarında egemenlik yetkilerinin uluslararası hukuk ile sınırlanması, hatta uluslararası örgüt ve kurumlara devredilebileceğine dair düzenlemeler yapılmıştır.

Klasik egemenlik haklarında dönüşümü daha doğru bir ifade ile özellikle devredilmezlik ilkesinden kısmi olarak feragati içeren bu yaklaşım iki ana çerçevede belirginleşir. İlki egemenlik haklarının uluslararası hukuk kurumlarına devrini kabullenen radikal yaklaşım (Belçika ve Almanya modeli) diğeri ise egemenlik haklarının kullanımında barış ve güvenlik amaçlı uluslararası hukuk kuralları lehine kısmi feragati öngören yaklaşım (Fransa ve İtalya modeli). 1831 tarihli Belçika Anayasasına 1970 değişikliği ile eklenen 34. madde uyarınca; “Belirli yetkilerin kullanılması bir antlaşma ya da bir

kanunla devletler hukuku kurumlarına bırakılabilir” (34. md)⁴². Bu düzenleme ile Belçika hukuk sisteminde, devletin egemenlik yetkilerinin uluslararası hukuk örgütlerine devrine dair anayasal zemin tesis edilmiştir. Bu yaklaşım Federal Almanya Anayasası’nın 24/1. maddesinde; “Federasyon, egemenlik haklarını, devletlerarası kuruluşlara yasayla devredebilir” hükmü ile kendini gösterir.

Kısmi feragat esasını kabul eden Fransa 1946 Anayasası’nın başlangıç kısmı uyarınca⁴³; Fransa; uluslararası kamu hukuku kurallarına saygı gösterecektir (14. paragraf) ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için egemenlik haklarında sınırlamalarda bulunmayı kabul eder (15. paragraf)⁴⁴. Aynı anlayışı yansıtan 1948 tarihli İtalyan Anayasasında ise “İtalya başka halkların özgürlüklerine karşı bir saldırı aracı olarak ve uluslararası anlaşmazlıkları çözüme aracı olarak savaşı reddeder; uluslar arasında barış ve adaleti koruyacak bir düzen için gerekli olan egemenliğin sınırlandırılmasını kabul eder. İtalya bu tip amaçları gerçekleştirmeye çalışan uluslararası kuruluşları teşvik eder”⁴⁵ hükmü yer alır.

Almanya ve Belçika Anayasaları egemenlik haklarının uluslararası hukuk kurumlarına devredilebileceğini, Fransa ve İtalya Anayasaları ise egemenlik haklarının uluslararası sistem için sınırlandırılmasını kabul etmiştir. Konuya uluslararası kuruluşlar ve uluslararası hukuk perspektifinden bakıldığında, iç hukuklardaki bu düzenlemelerin -özellikle egemenlik yetkilerinin devrini öngören Alman – Belçika modelinin- devletler üstü örgütler nazara alınarak benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu düzenlemeler ilgili devletler nezdinde devletler üstü örgütlere dahil olabilmenin anayasal zeminini oluşturur⁴⁶.

Uluslararası örgüt-devletler üstü örgüt ayrımı, uluslararası suçların yargılanması için tesis edilmiş yargılama sistemleri ile devletlerin anayasal sis-

⁴² <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/2778/201104868.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 110.

⁴³ 1958 Fransa Anayasası’nın başlangıç kısmında yapılan; “*Fransız halkı, 1789 Beyannameğinde tanımlanan, 1946 Anayasasının başlangıç kısmında teyit edilip tamamlanan insan haklarına ve milli egemenlik ilkelerine, aynı şekilde 2004 Çevre Şartında belirtilen hak ve ödevlere bağlılığını ihtişamla ilân eder.*” <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/ae3ee6b1-bf6b-480d2dff2201fa4b3.pdf> (03.10.2024) şeklindeki atıf nedeniyle 1946 Anayasası’nın başlangıç kısmı 1958 Anayasası döneminde de geçerliliğini korumaktadır.

⁴⁴ <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/ae3ee6b1-bf6b-42cd-80d2-dff2201fa4b3.pdf>, 03.10.2024

⁴⁵ <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2778>. 25.01.2025

⁴⁶ **Ercivelek**, s. 126-127.

temlerinin ilişkileri bakımından önemlidir. Basit bir niyet okuma ile bu düzenlemelerin Avrupa Birliği düzeninin gereklerini yerine getirebilme amaçlı olarak gerçekleştiği ileri sürülebilir. Bu kanı doğrudur ancak yine de yukarıda bahsedilen anayasal düzenlemelerin sadece Avrupa Birliği için yapıldığını söylemek doğru olmaz. Nitekim 20. ve 21. yy'da kurulan ve anılan devletlerin dahil olduğu tek devletler üstü örgüt Avrupa Birliği değildir⁴⁷. Son çeyrek asırda karşımıza çıkan en etkin uluslararası hatta kimi yönleri ile devletler üstü örgüt bir mahkeme olan Uluslararası Ceza Mahkemesidir.

C. Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Niteliği

Uluslararası mahkemeler ya bir uluslararası örgütün yargı organı olarak ya da müstakil bir mahkeme olarak kurulur. Uluslararası mahkemelerin yargılama yetkilerinin uluslararası hukukun eşit ve bağımsız sükeleri olan devletler için geçerli – etkin olabilmesi ancak devletlerin, mahkemelerin kuruluş statülerini tanıması ile gerçekleşir. Bu tanıma bir uluslararası örgütün yargı organı niteliğini taşıyan mahkemelerde, genellikle devletin uluslararası örgütte üye olması ile “ipso facto” olarak - kendiliğinden – gerçekleşir.

UAD, BM'nin yargılama organı (BM Şartı 7/1.md) ve başlıca adli organıdır (92). Üye tüm devletler ipso facto olarak mahkemenin statü ve yargılama yetkisini kabul etmiş olur. (93/2). BM'nin tüm üyeleri, bu üyeliğin bir sonucu olarak, UAD Statüsü'ne taraftırlar. Üye devletler UAD'nin kararları ile bağılıdır (94/1). Kararlara uymayan bir devlet hakkında diğer üye devletler Güvenlik Konseyinin harekete geçmesini talep edebilir (94/2).

Uluslararası suçlar ile UAD arasındaki ilişki, diğer bir ifade ile UAD'nin uluslararası suçları yargılama yetkisi, onun BM'nin yargı organı olmasından kaynaklanır. Ancak öncelikle uluslararası suç ile UAD'nin yani BM hukuk rejiminin ilgisinin kurulabilmesi gerekir. BM Soykırım sözleşmesinde UAD'ye dair doğrudan bir yetkilendirme vardır. Soykırım Sözleşmesinin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesine dair Sözleşmeciler Devletler arasında ve ayrıca soykırım fiillerinden veya üçüncü maddede belirtilen fiillere dair bir devletin sorumluluğu ile ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine uyuşmazlık UAD

⁴⁷ Kanaatimize göre Avrupa Birliği, özellikle Avrupa Adalet Divanı içtihatları ile günümüzde devletler üstü örgüte dönüşmüştür. Bu hususun, özellikle Divan içtihatları üzerinden açıklanması bu makalenin konusu olmadığı gibi makalenin kapsamını oldukça genişletip ana ekseninden ayrılmaya sebep olacaktır. Bu nedenlerle bu konudaki kanaatimiz belirtmekle yetinilip daha fazla ayrıntıya yer verilmemiştir.

önüne götürülür (BM Soykırım Sözleşmesi 9.md). Ancak bu yetkilendirme hükmü olmasa dahi BM hukuku altında imzalanan Soykırım Sözleşmesinden kaynaklanan ihtilafların hallinde UAD'nin BM şartından (94. md) kaynaklanan genel bir yargılama yetkisi vardır.

Sınırlı çerçevesi sebebiyle UAD'nin yargılama yetkisi taraflar bakımından sadece BM soykırım sözleşmesine taraf olan devletleri kapsar, suç tanımını olarak ise BM Soykırım sözleşmesinden kaynaklanan suçlar ile sınırlıdır. UAD Soykırım sözleşmesinde tanımlanan bir suç işlendiğinde failleri yargılama yetkisine haiz değildir. Böyle bir suç failini yargılamaya matuf ceza yargılaması yetkisi, Soykırım sözleşmesinin de açık yönlendirmesi ile bu konuda yetkili olarak tesis edilecek bir uluslararası ceza mahkemesine aittir. *Soykırım failini veya üçüncü maddede belirtilen fiillerden birini işlediğine dair hakkında suç isnadı bulunan kişiler, suçun işlendiği ülkedeki devletin yetkili bir mahkemesi veya yargılama yetkisini kabul etmiş olan Sözleşmeciler Devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanacaktır* (6. md). UAD'nin yargılama yetkisi ise Sözleşmeciler devletler arasında Sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesi ve ayrıca soykırım fiillerinden veya üçüncü maddede belirtilen fiillerin birinden taraf devletin sorumluluğu ile ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklar ile sınırlıdır (9. md).

Yukarıda tarif edilen sınırlı yargılama yetkisi ile UAD uluslararası suçların faillerinin ceza yargılaması niteliğinde bir yargılanmasında değil Soykırım Sözleşmesine taraf devletlerin bu sözleşmeden kaynaklanan yükümlüklerini ihlal başta olmak üzere sözleşmeye aykırılıklarında taraf devletler arasında çıkacak ihtilafların hallinde yargılanmasında yetkili bir mahkeme niteliğindedir. UAD bu çerçevede BM Şartı uyarınca taraf devletler tarafından yetkilendirilmiş uluslararası bir mahkeme niteliğindedir.

UCM Haziran - Temmuz 1998 yılında Roma'da toplanan konferans sonucunda imzaya açılıp, 1 Temmuz 2002'de yürürlük kazanan Roma Statüsü ile kurulmuş, daimî ve sadece Statüde tadat edilen suçları işleyen gerçek kişi failleri yargılamakla yetkili herhangi bir uluslararası örgütün yargı organı olmayan bağımsız bir uluslararası mahkemedir.

UCM'nin bir devletin vatandaşları, kurumları, yetkilileri hakkında yargılama yetkisi için özel olarak yetkilendirilmesi gerekir. UCM'nin yetkilendirilmesi iki türlü olabilir (Roma, devletin Roma Statüsünü kabul ederek UCM'nin yetki ve statüsünü kabul etmesi veya Statüye taraf olmasa da devletin topraklarında işlenen ve Roma Statüsünde tadat edilen suçların yargılanması için özel çağrı ve müracaat ile UCM'yi yetkili kılması (Roma Statüsü 4/2. md., 12. md)).

Egemenlik yetkileri bakımından esas mesele Roma Statüsünde tadat edilen suçlardan birini işleyen failin Statüye taraf olmayan ve Statü 12. maddede uyarınca UCM'nin yargılama yetkisini haricen de olsa tanımış olmayan devletlerin vatandaşı olması halinde ortaya çıkacaktır. Bu halde Statüye taraf olan bir devlet kendi topraklarında veya bir başka ülkede kendi vatandaşlarına karşı Statüye taraf olmayan bir devletin vatandaşının yargılanması talebiyle UCM'ye müracaat edebilir. Bu durumda UCM statüsüne taraf olmayan bir devletin vatandaşının yargılanması gibi ilgili devlet bakımından egemenlik haklarının ihlali sonucunu doğurabilecek nitelikte bir yargılama gerçekleşecektir.

Bugünlerde İsrail ve Rusya Federasyonu için olan tam da budur. İsrail UCM'yi oluşturan Roma statüsüne taraf olmamıştır; buna karşılık Filistin 2014 yılında Statü'yü imzalamış ve UCM'nin yargılama yetkisini kabul etmiştir. Nitekim Mahkemenin 2021 yılında göreve gelen İngiliz Savcısı Kerim Khan liderliğindeki Savcılık makamı 1968 yılı Filistin topraklarını Filistin devletinin egemenlik alanı saymış, bu topraklarda İsrail'in gerçekleştirdiği fiillerin Filistin devletinin topraklarında işlenmiş uluslararası suçlar olduğuna kanaat getirerek İsrail devleti yetkilileri aleyhine ön soruşturma başlatmış ve İsrail Başbakanı, savunma bakanı ve diğer üst düzey kamu görevlileri hakkında tutuklama talebiyle mahkemeye başvurmuşur⁴⁸.

Benzer şekilde Rusya Federasyonu da Roma Statüsünü imzalamamış, UCM'nin yargılama yetkisini tanımamış olsa da Ukrayna'nın Rusya Federasyonu'nun aleyhine UCM'ye yaptığı müracaat üzerine UCM savcılığı Rusya Federasyonu aleyhine Ukrayna topraklarında gerçekleştirdiği askeri operasyonlar ile Roma Statüsü hükümlerini ihlal ettiği gerekçesi ile soruşturma başlatmış⁴⁹, devlet başkanı ve bazı üst düzey kamu görevlileri hakkında tutuklama kararı almıştır.

UCM'nin İsrail ve Rusya hakkında başlattığı soruşturmalar farklı hukuki zeminlere dayanır. Savcılık makamı İsrail aleyhine, Filistin devletinin müracaatı üzerine UCM'ye yargılama yetkisi veren Statünün 12. maddesi uyarınca, soruşturma başlatmıştır. Yani Statüye taraf devletin (Filistin) müracaatı söz konusudur. Oysa Rusya aleyhine başlatılan soruşturmada Ukrayna Roma Statüsünü imzalamamış olmasına rağmen, UCM'ye başvurarak Rusya Federasyonu'nun topraklarında işlediği fiillerin Statü kapsamındaki suçları teşkil ettiği iddiası ile yargılanmasını talep etmiştir. Bu talep

⁴⁸ <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-applications-arrest-warrants-situation-state> , 10.10.2024

⁴⁹ <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>, 10.10.2024

üzerine Statünün 12/3. maddesi uyarınca harekete geçen Savcılık Rusya Federasyonu aleyhine soruşturma başlatmıştır. Söz konusu madde uyarınca; *Statüye taraf olmayan herhangi bir devlet Mahkeme 'ye sunacağı bir bildirme ile suç konusu olayla ilgili olarak, Mahkemenin yargı yetkisini kabul edebilir.*

UCM'nin gerek İsrail gerekse de Rusya Federasyonu aleyhine soruşturma başlatması yukarıda değindiğimiz egemenlik yetkileri bakımından UCM statüsüne has yeni bir durum oluşturur. Genel kabuller uyarınca hiçbir uluslararası mahkemenin kendi statüsüne taraf olmayan bir başka devlet vatandaşını yargılama yetkisi yoktur. Buna mukabil UCM statüsünün 12. maddesi işletilmek suretiyle statüsüne taraf olmasa veya UCM'nin yetkisini haricen kabul etmese dahi üçüncü bir devletin vatandaşı UCM'de yargılabilmektedir. Bu konuda UCM'nin, temellendiği BM hukuk sisteminden kaynaklanan bir hukuki meşruiyeti vardır. Zira BM Soykırımın Önlenmesi Sözleşmesi -ki İsrail ve Rusya bu sözleşmeye taraftır- uyarınca taraflar yukarıda da izah edildiği üzere, soykırım suçunu işlememeyi ve işleyen kişileri yargılamayı ya da sözleşmenin yönlendirmesi ile kurulacak bir uluslararası ceza mahkemesinde yargılanmasını temin etmeyi taahhüt etmişlerdir.

Uluslararası Ceza Mahkemesinin devletler üstü nitelikte bir mahkeme olup olmadığı önemli bir tartışma alanıdır. Zira bir uluslararası mahkemenin devletler üstü niteliğe sahip olması, bağımsız ve egemen bir devletin vatandaşları hakkında yargıya yapıp hüküm tesis etmesi ve hükümlerini zorla uygulatabilmesi devletin egemenlik haklarına aykırılık teşkil edecektir. UCM yargılamasının tam anlamıyla bir ceza yargılaması olması, bu tartışmayı daha da önemli bir hale getirir. Statü uyarınca UCM, Statüsüne taraf devletin vatandaşları ve yetkilileri hakkında yargılama yapma ve cezai müeyyide uygulama hakkını haizdir. Bu yetkinin içeriği itibarıyla devletler üstülük, ancak yetkinin kökü itibarıyla uluslararası nitelikte bir yargılamadır. Zira UCM'nin yargılama yetkisi -ayrıntısı aşağıda belirtilen istisnai haller hariç- yukarıda da belirtildiği üzere Statüsüne taraf olarak bu yetkiyi peşinen kabul eden devletler için söz konusudur. Taraf devletin UCM'nin bu tip bir yargılama yapmasına statüye katılırken peşinen izin vermesi bir diğer ifade ile UCM'nin vatandaşları üstünde yargılama yetkisini kabulü, devletin vatandaşı üzerindeki egemenlik haklarından yine devletin feragati ile oluşabilen bir devletler üstülüktür. Burada yargılama hakkının devrinde kök irade yine devletten kaynaklanır. Bu nedenle egemenlik hakkını tam olarak ihlal eden bir devletler üstülüğünden bahsedilemez. UCM'nin yargılama yetkisine Roma Statüsünden doğrudan kaynaklanan *competenzi* olsa da bu yetkinin kullanılabilmesi için devletler tarafından statüsüne taraf olunmakla tanınması

ve yetkisinin kabul edilmesi gerekir⁵⁰. Mahkemenin tüm devletler için genel geçer zorunlu yargılama yetkisi yoktur⁵¹.

Uluslararası bir antlaşmaya taraf olmanın doğasından kaynaklanan yukarıdaki ilkelerden başka, Statüye taraf olan devletlerin yargılama hakları Statünün somut düzenlemeleri ile de korunmaya çalışılmıştır. “Tamamlayıcılık” ilkesi ile açıklanan bu yaklaşım neticesinde UCM yargılamasına asli nitelik tanınmamış, UCM ulusal yargı yetkisinin yerine ikame edilen bir yargı yetkisi ile donatılmamıştır⁵². UCM’nin yargılama yetkisi, vatandaş Statüdeki suçlardan birini işlediği iddia edilen devletin faili yargılamaması veya yargılayamaması halinde devreye girer. Roma Statüsünün 17. maddesine göre; devletin dava - şikayet konusu olayı soruşturması veya yargılaması halinde veya olayı soruşturduktan sonra ilgili şahsı yargılamaya gerek olmadığına karar verdiği hallerde davalar Mahkemece kabul edilemez bulunacaktır (17/1-a,b). Statü kapsamına giren suçların yargılanmasında esas ve öncelikli yetki devlete aittir. Bu öncelik ancak devletin yargılama yapmaya isteksiz olması veya yargılama imkanına sahip olamaması halinde geçerliliğini yitirecek ve devletin soruşturma, yargılama yapması beklenmeksizin UCM’nin yargılama yetkisi devreye girecektir (17/1-a,b).

Yargılama isteksizliği veya acziyeti olarak beliren bu durumun ne zaman gerçekleştiğinin tespitine dair Statünün hükmü, tamamlayıcılık ilkesi ile kurgulanmak istenen devletin egemenlik alanı korumasını boşa çıkartabilecek niteliktedir. Statüye göre devletin faili yargılamak istemediğinin veya yargılama iktidarına sahip olup olmadığının tespitini UCM yapacaktır (17/2 ve 17/3). Kısacası; Statüye üye devletlerin yargılama yetkilerine öncelik tanınmakla birlikte bu önceliğin geçersiz olduğunu iddia ve kabul yetkisi -belirli şartların oluşması ile- yine UCM’ye tanınmış ve üye devletin yargılama yetkisi adeta UCM’nin takdirine bırakılmış, Mahkemeye tamamlayıcı yargılama yetkisini kendi takdiri ile asli yargılama yetkisine dönüştürme imkanı tanınmıştır.

IV. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE ANAYASAL SİSTEMİMİZ

Egemenlik yetkilerinin kaynağı ve kullanımına dair Anayasal sistemimiz klasik egemenlik anlayışını yansıtan bir tavra sahiptir. *Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletine aittir, Millet egemenliği Anayasa’nın koyduğu*

⁵⁰ Tezcan/Erdem/Önok, s. 336.

⁵¹ Ercivelek, s. 108.

⁵² Tezcan/Erdem/Önok, s. 347.

esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır. Hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz (AY 6. md). Anayasamızda yukarıda örneklediğimiz kimi Avrupa ülkelerinde olduğu gibi egemenlik hakkı devri veya feragati söz konusu değildir. Bu net düzenleme ışığında Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenlik haklarını kısmen de olsa devri sonucunu doğuracak şekilde bir devletler üstü örgüte katılımı söz konusu olamaz.

Katılım yoluyla dahil olunan bir uluslararası antlaşmanın hükümlerinin iç hukuka etkileri konusunda ise Türk hukuk sistemi iç hukukunu üstün tutan monist yaklaşımı benimsemiştir⁵³. Anayasamızda uluslararası antlaşmaların niteliği, iç hukukumuza etkileri ve normlar hiyerarşisindeki konumuna dair kural 90. madde ile düzenlenmiştir. Düzenleme ile uluslararası sözleşmelerin kanunlar karşısındaki konumu ve kanunlar ile uluslararası sözleşmenin çatışarak norm ihtilafı oluşması halinde uygulamanın nasıl gerçekleşeceği belirlenmiştir. AY 90. maddesindeki sistematik uyarınca milletlerarası antlaşma yürütme organınca imzalanır, ancak iç hukuka dahil oluşu yasama organının antlaşmanın onaylanmasını bir kanun ile uygun bulması ile gerçekleşir. Böylelikle iç hukukun en üst seviyedeki organı olan TBMM iradesi antlaşma ile bağlanma iradesine katılmış olur⁵⁴. Anayasal sistemimiz uyarınca Türkiye Roma Statüsünü imzalarsa bile Statü hükümlerinin doğrudan iç hukukumuza girerek etki etmesi söz konusu olamaz⁵⁵.

Türkiye imzaya açılan Roma Statüsünü imzalamayarak UCM'nin yargılama yetkisini kabul etmemiş ancak hukuk sisteminde Roma Statüsüne paralel bazı düzenlemeler gerçekleştirmiştir. İç hukukta UCM etkisi ile yapılan ilk düzenleme 2004 yılı Anayasa değişikliğidir. Anılan değişiklikle tekrar düzenlenen 90. md'ye eklenen hüküm ile *“usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümlerinin esas alınacağı”* kabul edilmiştir.

⁵³ **Eren**, Abdurrahman: Anayasa Hukuku Dersleri, 5 b., Seçkin Yayınları, Ankara 2023, s. 765; **Önok**, s. 13.

⁵⁴ **Asar Erson**, Bilge: “Uluslararası Hukukta Andlaşma Akdetme Yetkisi ve Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi Madde 46 Kapsamında Andlaşmaların Geçersizliği.” Public and Private International Law Bulletin, Cilt 43, Sayı 2, 2023, s. 763 <https://doi.org/10.26650/ppil.2023.43.2.1368013>, 06.05.2024

⁵⁵ **Bozbayındır**, Ali Emrah: (2013). Turkey and International Criminal Court, Nomos, Baden – Baden 2023, s. 140.

Aynı değişiklikte, Anayasa'nın "Suç ve cezalara ilişkin esaslar" başlıklı 38/son maddesine eklenen hüküm ile ise "*UCM'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaşı, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez*" ibaresi eklenerek henüz taraf olunmasa da vatandaşın iade edilmezliği kuralına UCM Statüsü çerçevesinde istisna getirilmiştir.

İç Hukukta yapılan değişikliklerden UCM ile ilişkilendirilebilecek en önemli değişiklik, 2004 yılında kabul edilen 5237 sayılı TCK'dır. Yeni TCK'nın UCM bakımından önemi, uluslararası suçlara dair barındırdığı ilklerde tecessüm eder. Uluslararası suçlar Türk hukuk sistemine ilk defa 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile girmiş ve ikinci kitabın birinci kısmının birinci bölümünde Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar başlığında; Soykırım (md.76) ve İnsanlığa Karşı Suçlar (md.77) olarak düzenlenmiştir. Bu suçların sonuçlarının etkileri sadece kişilere veya dar mağdur gruplarına değil çok daha geniş kitlelere sirayet etme potansiyeline sahiptir. Hatta bu nitelikleri ile bu suçların devletler hukuku suçları olduğu ileri sürülür⁵⁶.

TCK'da Roma Statüsünde yer alan suçlardan soykırım ve insanlığa karşı suçlar düzenlenmiş savaş suçları ve saldırı suçu düzenlenmemiştir. Türkiye'nin Statü'ye taraf olması halinde bu eksiklik Anayasanın 90. maddesi hükmü sebebiyle önemini yitirecektir. Zira bu halde Statü, Anayasanın 90/5. maddesi çerçevesinde, Statü'de yer alan soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu, Türk mevzuatının parçası halinde gelecektir. Bununla birlikte Statünün kanun hükmü kazanmasını müteakiben TCK'da hali hazırda düzenlenmiş olan Soykırım (76. md.) ve İnsanlığa Karşı Suçlar (77. md.) ile bu suçların Statü'de yer alan tanımları arasındaki farklılıklarda TCK yerine AY 90/5 sebebiyle Statü hükümleri tatbik edilecektir. Zira Statü ile Türk Ceza Kanunu arasında, önceki kanun sonraki kanun ilişkisi geçerli olacağından, sonradan kanun niteliğini kazanacak olan Roma Statüsü hükümleri geçerli olacaktır⁵⁷.

BM Soykırım Sözleşmesi ve Roma Statüsü etkisi ile Anayasa'da gerçekleştirilen Anayasa'nın devletin egemenlik yetkilerine dair koruyucu yaklaşımına işaret eder. Düzenleme ile çok dar bir alanda istisna getirilmiş sadece iade hükümleri esnetilmiş, vatandaşın iade edilemeyeceği kuralı sadece UCM yargılamaları ile sınırlı olarak istisna kapsamına sokulmuştur. Gerçek-

⁵⁶ **Koca**, Mahmut/Üzülmez, İlhan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. bs., Adalet Yayınevi, Ankara 2017. s. 7; **Bayraktar/Evik/Kurt**, s. 9.

⁵⁷ **Bayılloğlu**, Uğur: "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye" Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 56, Sayı 1, 2007, s. 82.

te, “faillerin suçun işlendiği ülkede yargılanması zorunluluğu”, Roma Statüsünden çok önce, BM Soykırım Sözleşmesi ile getirilen bir düzenlemedir (6. md). Bu düzenleme ile “faillerin iadesi” (extradition) konusunun da düzenlenmesini gerektirmiştir⁵⁸. Soykırım suçunun failinin suçun işlendiği, kamu düzenin en ağır şekilde bozulduğu ülkede yargılanması en doğru tercihtir. Failin bu ülkeyi terk etmesinin yargılanmasını zorlaştırması hatta imkansız hale getirmesini engellemek için failin kaçarak sığındığı devlete, faili suçun işlendiği yere iade yükümlülüğü getirilmiştir (7/2. md). Türkiye bu yükümlülüğe dair iç hukuk düzenlemesini yıllar sonra, UCM Statüsü yürürlüğe girip, UCM tesis edildikten sonra yerine getirmiş ve Anayasasında düzenlemeye giderek vatandaşın iade edilmezliği kuralına UCM referanslı istisna getirmiştir.

Bu kadar uzun süre düzenleme yapılmayarak iade istisnasının ancak UCM kurulduktan sonra, UCM statüsüne açık bir atıf yapılarak düzenlenmesinin sebebi UCM yargılamasının tamamlayıcılığına duyulan güvendir. Bu düzenleme ile paralel olacak şekilde TCK’ya Roma Statüsündeki suçlar eklenmiş böylelikle UCM statüsü kapsamında suçlar ile isnat edilen vatandaşın Türk yargısı tarafından TCK uygulanarak yargılanmasının yolu açılmıştır. Bu mantık kurgusu uyarınca Statüyü ihlal ettiği iddia edilen vatandaş zaten TCK’ya göre Türk Yargı makamları tarafından yargılanacağı için UCM’nin devreye girerek yargılama yapması mümkün olmayacaktır.

Ancak yukarıda izah ettiğimiz üzere tamamlayıcılık ilkesi kendi içinde önemli bir tartışma alanı barındırır; “acziyet” ve “isteksizlik” halini tespit yetkisinin UCM’de olması. Failin vatandaşı olduğu devletin faili yargılamada acziyet içinde olduğu veya isteksiz olması halinde tamamlayıcılık kuralı ortadan kalkar ve UCM devleti beklemeksizin yargılama yetkisine sahip hale gelir.

Somutlaştıracak olursak bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının Roma Statüsünde düzenlenen suçlardan birini işlediği iddiası halinde UCM, Türk devletinin yargılama yapmakta acziyet içinde bulunduğu veya yargılamaya isteksiz olduğunu iddia -ve kabul- edip Türk mahkemelerinin yargılama yapmasını beklemeksizin yargılamaya başlama imkanına sahiptir.

⁵⁸ **Değer**, Ozan: (2009). “Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı’nın Bosna Hersek v. Sırbistan Karadağ Kararı” Uluslararası İlişkiler, Cilt 6, Sayı 22, 2009, s. 76.

SONUÇ

Uluslararası suçların yargılanmasında UAD ve UCM üzerinden gözlemlenen yargılama düalizmi aslında bir bütünün iki parçasını oluşturan ikili bir yapıdır. Gerçekte var olan ikiz bir sistem değil birbirini tamamlayan bütüncül bir yargılama sistemidir.

Uluslararası sistem, BM üzerinden, bir uluslararası antlaşma olan BM Soykırımın Önlenmesi Sözleşmesi ile uluslararası suçların en vahşisi olan Soykırım suçunu tarif ederek, bu suça dair üye devletlerin sorumluluk ve yükümlülüklerini belirlemiştir. Anılan antlaşma ile oluşturulan sistemde antlaşmanın güvencesi olarak BM'nin yargılama organı olan UAD yetkilendirilmiştir. Bu yetkilendirme sadece taraf devletlerin sözleşme ile yükümlendiği edimlerin ifasızlığı veya devletlerin bu konudaki ihmali - eylemsizliğine dair bir yaptırım sistemi öngördü ki bu yaptırımlar uluslararası hukuk tekniği bakımında sadece antlaşmanın güvencesi boyutunda kalmıştır.

Sözleşme soykırım suçunu işleyen failin cezası ve yargılayacak mahkemenin belirlenmesini ise bir atıf ile geçiştirerek ileride daimi, özel yetkili bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasına dönük işaret fişeği yakmakla yetinmiştir. Soykırım sözleşmesinin gereği -sebepleri bu makalenin boyutu ve konusunu aşmakla birlikte- ancak yarım asır kadar sonra 2002 yılında Roma Statüsü ile yerine getirilmiş ve uluslararası suçları yargılamak üzere daimi, özel yetkili bir Uluslararası Ceza Mahkemesi tesis edilmiştir. Böylelikle uluslararası suçların engellenmesi ve ifa edilmesi halinde faillerinin yargılanmasını temin edecek olan iki katmanlı sistem inşa edilmiştir.

Bu sistem uyarınca devletler öncelikle, BM Soykırım Sözleşmesi ile soykırımı suç olarak tanımış, işlenmemesi için gerekli önlemleri, işlenmesi halinde ise faillerinin yargılanması için gerekli tedbirleri almayı taahhüt etmiştir. Sözleşmenin yönlendirmesi ve uluslararası siyasetin de el vermesi ile Sözleşme'de belirtilen daimi, özel yetkili Uluslararası Ceza Mahkemesi tesis edilmiştir.

İsrail ve Rusya aleyhinde UAD'de süren yargılamalar, bu devletlerin BM Soykırım Sözleşmesi uyarınca verdikleri taahhütlere aykırı olarak Soykırım suçuna engel olmayıp, hatta bizatihi devlet politikası olarak soykırım suçunu işledikleri ithamı ile devam eden, uluslararası antlaşmalar hukukundan kaynaklı, "sözleşmenin ihlali" temeline dayanan yargılamalardır.

Her iki devlet aleyhine UCM'de devam eden yargılamalar ise Roma Statüsünde düzenlenen uluslararası suçların işlendiği iddiası ile yürüyen bizatihi failerin somut cezai yaptırımları ile cezalandırılmasına dönük ceza hukuku temelli yargılamalardır en büyük tartışma da tam bu noktada Roma

Statüsüne taraf olmayan iki devletin en üst düzey devlet yetkililerinin yargılanması noktasında anayasal egemenlik haklarından doğmaktadır.

Gerçekten de ilk bakışta bağımsız bir devletin taraf olmadığı bir uluslararası antlaşmadan kaynaklı olarak vatandaşlarının devlet başkanı, başbakan ve milli savunma bakanı seviyesindeki kamu görevlilerinin yargılanması o devletin egemenlik haklarına aykırı bir durum gibi gözükmektedir. Bu aykırılığı ortadan kaldıran husus ise her iki devletin de katıldıkları BM Soykırım Sözleşmesi ile bu tip bir mahkeme kurulmasına ve faileri yargılamasına başlangıçta onay vermiş olmalarıdır.

İsrail ve Rusya'nın BM Soykırım Sözleşmesine katılmasını bu tip bir ön onay olarak değerlendirmek klasik egemenlik hakları ve devletlerin anayasal yetkileri bakımından kolaylıkla kabul edilebilecek bir durum değildir. Ancak söz konusu ihlaller ve yargılanan fiiller de basit ve hafif hukuki ihlaller değil suçların suçu olarak takdim edilen soykırım ve insanlığa karşı suçlardır.

Bu suçların oluşturduğu tablonun tüm ağırlığına rağmen UCM ile yargılanan devletler arasındaki hukuki bağlantının daha net ve tartışmaya mahal vermeyecek hukuki kesinlikle kurulması gerekir. Bu hukuki bağlantı mağdur Filistin ve Ukrayna'nın beyanları, şikayetleri üzerinden değil BM Güvenlik Konseyi'nin kararı ile BM eliyle kurulmalıdır.

Türkiye BM üyesi olarak BM Soykırım sözleşmesine taraf olmuş buna mukabil kendince bazı hukuki ve siyasi mülahazalar etkisiyle Roma Statüsüne taraf olmamıştır. Buna rağmen Türk Ceza Kanunda değişiklik yapılarak Statü ile büyük oranda paralellik sağlayacak şekilde suç tipleri ve cezalar düzenlenmiştir. İlginç olan düzenleme ise doğrudan UCM'ye yapılan atıf ile Anayasa'da vatandaşın iade edilmezliği kuralına getirilen istisnadır. Bu düzenleme ile Türkiye, BM sözleşmesinde taahhüt ettiği failerin yargılanması ve suçluları iade taahhüdünü ifa etmeyi amaçlamıştır.

Fransız, Belçika, Almanya ve İtalya anayasaları aksine, anayasamızda kabul edilen mutlak egemenlik anlayışına rağmen uluslararası ceza mahkemesinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yargılama yetkisini kabul edilmesinde UCM statüsünde yer alan UCM yargılamasının, ilk yargılama yetki ve hakkını devletlere bırakması anlamına gelen tamamlayıcı - ikincil niteliği etkili olmuştur. Tamamlayıcılık niteliği ile UCM'nin devletler üstü değil, uluslararası bir ceza mahkemesi niteliğini taşıması amaçlanmıştır. Ancak UCM'ye, devletin öncelikli yargılama yetkisini atlama imkanı tanıyan açık kapı bırakılmıştır. Bu kapı devletlerin yargılamada isteksiz olması veya aciziyet halinde bulunması durumunun tespitinin UCM'ye bırakılmış olmasıdır.

UCM'nin bu tespit yetkisini kullanmak suretiyle Türkiye'nin anayasal egemenlik haklarını dikkate almayarak bir Türk vatandaşını yargılayabilmesi mümkündür. Bu ihtimalin açık bırakıldığı bir sözleşmeye doğrudan atıf yapılarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının yargılanmak üzere iade edilmesinin düzenlenmesi anayasamızda yer alan mutlak egemenlik anlayışına ters düşer.

KAYNAKÇA

- Anayurt**, Ömer: Anayasa Hukuku Genel Kısım, 5.bs., Seçkin Yayınları, Ankara 2023.
- Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Alşahin**, Mehmet/**Çakır**, Kemal: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. bs., Adalet Yayınları, Ankara 2017.
- Asar Erson**, Bilge: “Uluslararası Hukukta Andlaşma Akdetme Yetkisi ve Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi Madde 46 Kapsamında Andlaşmaların Geçersizliği.” *Public and Private International Law Bulletin*, Cilt 43, Sayı 2, 2023, s. 715-771. <https://doi.org/10.26650/ppil.2023.43.2.1368013>, 06.05.2024.
- Bayılhoğlu**, Uğur: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 56, Sayı 1, 2007, s. 51-121.
- Bayraktar**, Köksal/**Evik**, Vesile Sonay/**Kurt**, Gülşah: Özel Ceza Hukuku, 2 bs., Cilt 1, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2017.
- Bozbayındır**, Ali Emrah: (2013). *Turkey and International Criminal Court*, Nomos, Baden – Baden 2023.
- Brotos**, Antonio Remiro/**Cortado**, Rosa Riquelme/**Calatayud** Esperanza Orihuela/**Hochleitner**, Javier Diez/**Durban**, Luis Pérez-Prat: *Derecho International*, Triant Lo Blanch, Valencia 2010.
- Değer**, Ozan: (2009). “Soykırım Suçu ve Devletin Sorumluluğu: Uluslararası Adalet Divanı’nın Bosna Hersek v. Sırbistan Karadağ Kararı.” *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 22, 2009, s. 61-95.
- Değirmenci**, Olgun: (2007). “Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (70), 2007, s. 50-111.
- Ercivelek**, Halit Serhan: *Devletler Üstü Hukukun Oluşumu ve Devletlerin Egemenlik Hakları - Avrupa Birliği Adalet Divanı Örneği*, 1. bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2024.
- Eren**, Abdurrahman: *Anayasa Hukuku Dersleri*, 5 b., Seçkin Yayınları, Ankara 2023.
- Gül**, Yunus Emre: (2018, Bahar). “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve İnsan Haklarına Katkıları”, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 2018 Bahar, s. 293-303.
- İçel**, Kayıhan: (2017). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 4 bs., Beta Yayınları, İstanbul 2017.

- Karekehya**, Hakan: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 57, Sayı 2, 2008, s. 133-163.
- Kocaoğlu**, Serhat Sinan: “Suçların Suçu: Soykırım”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 90, Eylül 2010, s. 139-163.
- Koca**, Mahmut/**Üzülmez**, İlhan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. bs., Adalet Yayınevi, Ankara 2017.
- Lütem**, İlhan: Harp Suçları ve Devletlerarası Hukuk, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara 1951.
- Önok**, R. Murat: “Uluslararası Ceza Divanını Kuran Roma Statüsü ile Türk Ulusal Mevzuatının Maddi Ceza Hukuku Kuralları Yönünden Uyumuna Dair Rapor.” Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu, Almanya Büyükelçiliği, Ankara 2007.
- Özgenç**, İzzet: Türk Ceza Hukuku, 13 bs., Seçkin Yayınları, Ankara 2017.
- Schabas**, William Anthony: An Introduction to the International Criminal Court, Cambridge University Press, New York 2011.
- Show**, Malcolm Nathan: International Law, 5. bs., Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Mustafa R./**Önok**, R. Murat: Uluslararası Ceza Hukuku 5 bs., Seçkin Yayınları, Ankara 2019.
- Ulutaş**, Ahmet: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2012.
- https://www.cvce.eu/en/obj/moscow_declaration_on_atrocities_1_november_1943-en-699fc03f-19a1-47f0-aec0-73220489efcd.html. 30.12.2024
- https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.3_1946%20Tokyo%20Charter.pdf. 30.12.2024
- https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf 30.12.2024
- <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>. 30.12.2024
- https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093827bm_11.pdf, 10.08.2024
- https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf, 17.09.2024
- https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf, 21.09.2024.

https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/ankara_charter_turkish.pdf 19.09.2024.

<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19841126-JUD-01-00-EN.pdf>, 10.10.2024

https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093041bm_02.pdf 21.09.2024

<https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>, 24.09.2024

https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=438, 10.10.2024

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/2778/201104868.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 10.07.2024

<https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/ae3ee6b1-bf6b-480d2dff2201fa4b3.pdf> 03.10.2024

<https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Yayinlar/Dosya/ae3ee6b1-bf6b-42cd-80d2-dff2201fa4b3.pdf>, 03.10.2024

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2778>. 25.01.2025

<https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-applications-arrest-warrants-situation-state> , 10.10.2024

<https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>, 10.10.2024